

Την επόμενη φορά που βρεθήκαμε στο ίδιο σημείο της Εθνικής Οδού, μπροστά στο ίδιο δίλημμα, κανείς μας δεν μίλαγε. Κοιτάζαμε κι οι δύο ευθεία μπροστά μας δήθεν αδιάφοροι. Εγώ περίμενα να δω τι θα κάνει ο Βαγγέλης. Αυτός περίμενε να δει αν θα αρχίσω να του «τα χώνω» πάλι. Τελικά, έβγαλε φλας δεξιά και βγήκε στη Βαρυμπόμπη.

Τώρα, κοιτάζουμε κι οι δύο μπροστά, αλλά το βλέμμα μας προσπαθεί να κοιτάξει τον άλλον χωρίς αυτό να φανεί. Στα χείλη μας εγκλωβίζεται ένα χαμόγελο. Μόλις οι κόρες των ματιών μας αγγίζουν στις άκρες και συναντιόνται στα μουλωχτά, σκάμε στα γέλια.

- Σε περίμενα να δω τι θα κάνεις, του είπα αναγνωρίζοντας ότι η εμμονή μου καμιά φορά γίνεται εκνευριστική.
- Σιγά μην τραβούσα ξανά το μαρτύριο της γκρίνιας σου, μου απάντησε μέσα από αναφιλητά γέλιου.

Και τις προάλλες ο Βαγγέλης μού είπε ότι δεν χρησιμοποιεί πια την Αττική Οδό όταν δεν βιάζεται... **Κλείνει η Παρένθεση]**

6 Αυγούστου 2007

Τώρα στο πλοίο είμαι μόνη μου. Χώρισαν, για την ώρα, οι δρόμοι μας με την Κατερίνα. Σε 20 ώρες φτάνω στην Ικαρία. Μεγάλο ταξίδι. Δεν ανησυχώ όμως διόλου για το πώς θα περάσουν όλες αυτές οι ώρες. Επειδή γράφω, γράφω, γράφω. Σε αυτό το ταξίδι, σ' αυτό το πλοίο, αρχίζει η ιδέα της σαμοθρακιώτικης πανσέληνου να υλοποιείται. Όντας στη Σαμοθράκη ακόμα, ήξερα και αδημονούσα. Αδημονούσα γι' αυτό το παράλληλο ταξίδι που θα αρχινούσε αμέσως με το φευγιό μου απ' το νησί. Και αυτό σίγουρα επέσπευσε το φευγιό. Το απάλλαξε από την πίκρα ή τη νοσταλγία που συντροφεύει κάθε αναχώρηση· που είναι ταυτόχρονα κι ένας αποχωρισμός.

Με το που μπήκα στο σαλόνι του πλοίου ανατρίχιασα. Ένα ψυχρό ρεύμα, που δεν ήταν παροδικό αλλά έστεκε διάχυτο, με διαπέρασε: ο κλιματισμός. Όμως δεν έφταιγε για την ανατριχίλα ότι μόλις είχα μπει μέσα στο σαλόνι από την έντονη καλοκαιρινή ζέστη και την αποπνικτική υγρασία που ακολούθησε το χθεσινοβραδινό μπουρίνι...

* * *

Το χθεσινοβραδινό μπουρίνι! Το χθεσινοβραδινό μπουρίνι σάρωνε τη βόρεια Ελλάδα όλο το προηγούμενο βράδυ. Ξέσπασε τα ξημερώματα της 6^{ης} Αυγούστου. Το αναμέναμε δύο ολόκληρες μέρες. Στο camping επικρατούσε μια αναμπουμπούλα, ένας αναβρασμός. Οι περισσότεροι δεν πήγαν στις βάρθρες εκείνη τη μέρα. Κι εγώ, που ήθελα να ανέβω μια τελευταία φορά στον

Φονιά, δεν τόλμησα να πλησιάσω. Διότι «το μέρος σκοτώνει», όπως έλεγα εκφράζοντας τον απέραντο θαυμασμό για την άγρια ομορφιά του χειμάρρου, αλλά και το γεγονός ότι τα εισαγωγικά από τη φράση μπορούν να βγουν χωρίς καμία δόση υπερβολής. Η τόλμη και η απεισκευσία δεν χωρούν όταν τίθεται θέμα επιβίωσης και όταν υπάρχει υποψία βροχής, δεν πλησιάζουμε στις βάθρες!

Όλοι οι κατασκηνωτές προετοιμάζονταν για τη μπόρα. Οι ιστορίες των παλιών έδιναν και έπαιρναν αφήνοντας μια αβέβαιη αγωνία για το τι έμελλε να συμβεί. Μπορεί να ήταν μια ψιλή βροχούλα. Μπορεί να άνοιγαν οι ουρανοί σχηματίζοντας ποτάμια που θα πέραγαν μέσα από τις σκηνές παρασέρνοντας τις ως τη θάλασσα. Μπορεί να μας προσπερνούσε.. Μέσα σ' αυτή την αβεβαιότητα έπρεπε να προετοιμαστούμε για το χειρότερο. Οι μουσαμάδες στήνονταν πάνω από τις σκηνές και ο ένας δάνειζε στον άλλον εργαλεία για να σκαφτούν αυλάκια γύρω τους. Ξαφνικά το μέρος έγινε μια μεγάλη παρέα η κοινή έγνοια και η αναμονή του αγνώστου λειτουργούσαν συσπειρωτικά.

Όταν οι ετοιμασίες ολοκληρώθηκαν επικράτησε μια ταραγμένη ηρεμία, μια ανήσυχη προσμονή. Όλα φαινότουσαν φυσιολογικά. Τα παιδιά παίζανε, οι παρέες κάθονταν, γνωστοί και άγνωστοι συζητούσαν. Όμως, το βλέμμα όλων ήταν στον ουρανό. Και όσο αργούσε να ξεσπάσει η μπόρα, τόσο οι φήμες, οι γνώμες, τα στοιχήματα για το αν τελικά θα έρθει κυριαρχούσαν στις κουβέντες.

Η αναμονή του νερού καθήλωσε τα πάντα. Το τρεχούμενο νερό, το ταξιδεμένο, θα ερχόταν να μας δώσει μαρτυρία από τόπους μακρινούς. Κι εγώ, που ήμουν για πρώτη φορά φιλοξενούμενη αυτού του τόπου, ένιωθα τη νευρικότητα, την ταραχή, την ατέρμονη αναμονή να κατακλύζει, να κυριαρχεί.

Βράδιασε, και ούτε σταγόνα. Περνά η ώρα βασανιστικά. Λίγο πριν τα μεσάνυχτα αρχίζει σιγά-σιγά το έργο. Από μακριά ακούγεται η κλαγγή των σύννεφων καθώς συγκρούονται. Το υπόκωφο μπουμπουνητό μαρτυρά πως κάπου γύρω μας η φύση έχει ξεσπάσει. Σύντομα, η όραση συντροφεύει την ακοή σε αυτή την αλληλουχία των ξεσπασμάτων. Απέναντι, στα παράλια της Καβάλας και της Αλεξανδρούπολης, ηλεκτρικές λωρίδες φωτός σχίζουν τον σκοτεινό ουρανό. Το εκθαμβωτικό ρεύμα, η πανίσχυρη εκκένωση ενέργειας που ενώνει τον ουρανό με το χώμα... Σιγά-σιγά όλες οι αισθήσεις έρχονται να πάρουν μέρος σε αυτή την ενεργειακή πανδαισία. Ο αγέρας γίνεται πιο άγριος, πιο απαιτητικός, ζητά την προσοχή σου. Και η θάλασσα έχει προ πολλού φουσκώσει. Δίπλα, μια παρέα νέων κραυγάζει εκστασιασμένα κάθε φορά που οι κερανοί ορμούν σε ακανόνιστα και αγριωπά σχήματα για να ενώσουν γη και ουρανό. Η φύση όλη συνευρίσκεται για άλλη μια φορά. Το επιβεβαιώνει ο τρομερός ήχος του κεραυνού. Και όλοι αναμένουν το υγρό ξέσπασμα.

Αυτό το υπερβατικό θέαμα συνεχίζει ώσπου να μας εξουθενώσει. Η αναμονή είναι βασανιστική. Και η λύτρωση της βροχής δεν έρχεται. Έχει πάει δύο η ώρα. Η ένταση που επικρατεί γύρω και μέσα μας δεν βρίσκει διέξοδο αρνείται να ξεσπάσει. Οι παρέες γύρω σκορπίσανε. Σκορπίσαμε και εμείς. «Δεν θα βρέξει», λέω και καληνυχτίζω. Ξαπλώνω στη σκηνή και κλείνω τα μάτια. Πρέπει να κοιμηθώ, έχω ταξίδι αύριο. [Αλήθεια, πόσο σχετικός είναι ο χρόνος και η εμπειρία! Ενώ είμαι ήδη σε ταξίδι, σκέφτομαι με μια τοπική κοινωνικότητα από την οποία θα βγω με το ταξίδι που ξεκινάει αύριο...] Αλλά το τέλος του έργου είναι απρόσμενο. Οι πρώτες ψιχάλες πέφτουν θορυβωδώς πάνω στην τέντα, και συνεχίζουν το ολονύχτιο νανούρισμα καθώς ξεδιπλούν τη γη ως το ξημέρωμα. Η βροχή ήθελε μόνο να την ακούσουμε, και να ξεπλύνει ήσυχια και γλυκά το βουνό που στέκεται ολόρθο μέσα στη θάλασσα.

Η ομορφιά του πρωινού που ξημέρωσε είναι απaráμιλλη. Λες και κάποιος ζωγράφος πέρασε το πινέλο του πάνω στις γραμμές και στα χρώματα των φύλλων, των κορμών, των φτέρων, των χαλικιών... Η ευεργεσία του υγρού στοιχείου έδωσε τη σκόνη, ζωντάνεψε τα χρώματα, έδωσε ζωή. Το καφέ, το κίτρινο, το ανοικτό πράσινο έδωξαν τη θαμπάδα και πρόβαλαν καθηλωτικά. Κι ο ουρανός καθαρός· έντονο γαλάζιο ήταν το χρώμα του γύρω από τα σύννεφα. Τα άσπρα και γκρι σύννεφα πάνω από την ασημένια θάλασσα...

Το έργο που μόλις περιέγραψα, το μεγαλούργημα αυτό της φύσης, με τις αυθεντικές ερμηνείες και το ευρηματικό σενάριο, αναπαράχθηκε και από άλλους την επόμενη μέρα. Αυτή η αναπαραγωγή ήταν μαζική και με ευρύτατο κοινό: έπαιξε στην τηλεόραση, στα σαλόνια του πλοίου όπου ταξίδευα. «Πλημμύρες και καταστροφές από τις πρωτοφανείς καταιγίδες και τα... ακραία καιρικά φαινόμενα»· «Κινδύνεψαν χωριά να πλημμυρίσουν»· «Το δρομολόγιο του Ο.Σ.Ε. σταμάτησε γιατί χάλασαν οι ράγες». Ακραία καιρικά φαινόμενα, λέει. Από τότε που το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως κυβέρνηση προσπάθησε να δικαιολογήσει τα αδικαιολόγητα σε κάποια βροχή που πλημμύρισε τα πάντα λέγοντας ότι ήταν *θεομηνία*, το επιχείρημα έγινε καραμέλα στο στόμα του κάθε παπαγάλου. Τους εξυπηρετούσε όλους, άλλωστε. Τις ασφαλιστικές εταιρείες που δεν θα πλήρωναν τις ζημιές για τα κατεστραμμένα αυτοκίνητα, «αφού τα συμβόλαια δεν προβλέπουν τη *θεομηνία*»...¹⁵. Τα κανάλια που κινδυνολογούσαν χάριν εντυπωσιασμού για τα «ακραία καιρικά φαινόμενα»...

15. Ο παραλογισμός αυτός προφανώς δεν είναι ελληνικό «προνόμιο». Και έχει δώσει αφορμή για την αυστραλιανή κωμωδία *The Man Who Sued God* του 2001, στην οποία ο πρωταγωνιστής κάνει μήνυση στον Θεό όταν ένας κεραυνός χτυπά το αυτοκίνητό

Και από τότε ως σήμερα, 10-15 χρόνια αργότερα, η φράση αυτού του παραλογισμού έχει γίνει κλισέ του καθημερινού λεξιλογίου. Η δύναμη της συνήθειας. Έτσι γίνεται σε κάθε προπαγάνδα.

Προφανώς, και αυτή η εκδοχή του έργου είναι πραγματική. Υπάρχει όμως, μόνο εκεί όπου ο άνθρωπος έχει παρέμβει. Μπαζώνουν τα ρέματα και μετά φταίει η βροχή επειδή τους καταστρέφει τα αμάξια και πλημμυρίζει τα σπίτια. Την κακολογούν και τη συκοφαντούν χωρίς να φταίει. Τι κρίμα!

* * *

Έλεγα λοιπόν πως δεν έφταιγε η ζεστή υγρασία απ' το μπουρίνι που είχε ξεσπάσει αρκετές ώρες πριν για το ψυχρό μου ξάφνιασμα μπαίνοντας στο σαλόνι του πλοίου. Ούτε καν η ανατριχίλα από τις μονόπλευρες υπερβολές των δεκάδων τηλεοράσεων που ήταν διασκορπισμένες σε αυτό, παντού. Στο μεγάλο, κεντρικό σαλόνι, το air condition ήταν τόσο δυνατό που η θερμοκρασία απαιτούσε πλέον μακρυμάνικες ενισχύσεις. Ένας καμαρότος που ρώτησα μου είπε πως η θερμοκρασία «είναι ρυθμισμένη και δεν αλλάζει» και μου συνέστησε να κάτω στις αεροπορικές θέσεις του πάνω ορόφου, όπου δεν έκανε τόσο κρύο. Έτσι υποχρεωτικά έπρεπε να ταξιδέψω παρέα με τον θόρυβο των τηλεοράσεων, αναπνέοντας στην ξερή ατμόσφαιρα του κλιματισμού, τυλιγμένη στον ζεστό υπνόσακό μου, μιας και η εξωτερική κατάσταση του πλοίου ήταν απαγορευτική για ένα πολύωρο ταξίδι.

Αν μπορούσε να γίνει κατανοητό πόσο επιζήμιο, συνολικά, είναι αυτό! Συνολικά, επειδή δεν πρόκειται μόνο για τις επιπτώσεις στο περιβάλλον και την υγεία μας (τα υπολείμματα των συσκευών και του φρέον που πετιούνται στις χωματερές, το ρεύμα που καταναλώνουμε και τη θερμότητα που βγάζει προς την ατμόσφαιρα προκειμένου να διατηρήσει ψυχρό τον δικό μας εσωτερικό χώρο). Πρόκειται, επιπρόσθετα, για την προβολή ενός προτύπου που είναι επιζήμιο καθαυτό.

Το πρότυπο είναι αυτό της κονσερβοποιημένης ύπαρξης, της κατοικίας σε έναν χώρο που, αν θέλει κανείς να είναι σύγχρονος και αποδεκτός, πρέπει να κυριαρχείται από συσκευές. Συσκευές που... διευκολύνουν τη ζωή μας! Όπως τηλεόραση, κλιματιστικό, έντονος φωτισμός, ηλεκτρικός αποχυμωτής,

του και η ασφαλιστική του εταιρεία αρνείται να τον αποζημιώσει ισχυριζόμενη ότι επρόκειτο για «θέλημα Θεού». Συγκεκριμένα, η μήνυση ασκείται ενάντια της Καθολικής και Εβραϊκής Εκκλησίας, αφού αυτές εμφανίζονται ως αντιπρόσωποι του Θεού επί της Γης, και καλούνται είτε να πληρώσουν ένα υπέρογκο ποσό είτε να αποδείξουν ότι δεν υπάρχει Θεός! Του σκηνοθέτη Mark Joffe και πρωταγωνιστή τον Billy Connolly.

μέχρι και ηλεκτρικά παραθυρόφυλλα [η τελευταία λέξη της μόδας στις οικοδομές: παντζούρια που ανεβοκατεβαίνουν με κουμπιά· δηλαδή για να μπει ήλιος στο σπίτι σου το πρωί πρέπει να καταναλωθεί ρεύμα]. Να σημειωθεί, δε, πως όσο χαμηλή ή ακόμη και αμελητέα κι αν είναι η κατανάλωση ρεύματος κάποιων συσκευών, το σημαντικό είναι η γαλούχηση και η συνήθεια σε έναν τρόπο ζωής εξαρτημένο από αυτές. Πόσες φορές για παράδειγμα δεν ακούσατε ή είπατε «βαριέμαι να στύψω πορτοκαλάδα»; Πόσες φορές δεν σας είπαν πως «είναι λίγο ακριβό αυτό το δωμάτιο, αλλά έχει τηλεόραση, air condition κ.λπ.» στις διακοπές. Πόσες φορές δεν αποδεχτήκατε να πληρώσετε κάτι παραπάνω γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους;

Το πρότυπο αυτό λειτουργεί εκβιαστικά πάνω σε όλους μας. Και όποιος επιθυμεί συνειδητά να αντισταθεί, θα πρέπει να αντιμετωπίσει το κόστος, οικονομικό ή άλλο. «Ωραία τα δωμάτιά σας αλλά δεν έχετε κλιματισμό» θα πει η παρέα στον ιδιοκτήτη ενοικιαζόμενων δωματίων. Και αυτός πρέπει να ζήσει, αφού παράτησε τη γη του και τα ζώα του για να επενδύσει στον τουρισμό. «Πολύ τσιγκούνης έχεις γίνει», θα σου πουν όταν «γκρινιάξεις» για την, χωρίς λόγο, φωταγωγή του σπιτιού ή την έλλειψη οικονομικών λαμπτήρων – παραβλέποντας ότι η αγορά τους στοιχίζει ακριβότερα από τους συμβατικούς. «Αχ βρε αγάπη μου, αφού είπαμε να πάμε παρέα, μη μου το χαλάς!»! είπε παρακλητικά (ή αγανακτισμένα) το έτερον ήμισυ ενός φίλου όταν το άλλο φιλικό ζευγάρι επέμεινε για κείνο το ξενοδοχείο «που έχει όλα τα κομφορ», ασχέτως αν ήταν ακριβότερο, με χειρότερη θέα και μακριά από την ωραία παραλία.

Η σημαντικότερη ηλεκτρική συσκευή μέσα σε όλη αυτή τη διαδικασία είναι η τηλεόραση. Για πολλούς λόγους. Προς το παρόν, θα αναφερθούμε μόνο στην προβολή ενός συγκεκριμένου προτύπου ύπαρξης. Η τηλεόραση δεν είναι απλώς μια συσκευή. Είναι μια *μήτρα συσκευών*. Και όχι μόνο συσκευών, αλλά και νοοτροπιών, κυβερνήσεων, προτύπων, κ.ο.κ. Και ως μήτρα, γεννά, γεννά, γεννά. Γεννά συσκευές – και νοοτροπίες και πολιτική, και άλλα πολλά. Ένα σπίτι με τηλεόραση αναμμένη γεμίζει σιγά-σιγά τρίτης γενιάς κινητά, αυτοκίνητα(α), και, και, και...

A! και καταναλωτικό δάνειο, φυσικά. Διότι, πώς θα αγοράσει κανείς όλα αυτά; Η οικονομική ευημερία που συνόδευε τη νεόπλουτη ξετσιπωσιά της ελληνικής κοινωνίας ανήκει στη δεκαετία του '80. Από το '90 και μετά τα χρήματα άρχισαν σταδιακά να στερεύουν. Αλλά, το πρότυπο έμεινε και εντάθηκε. Η νεόπλουτη ξετσιπωσιά διογκώθηκε, αλλά στέρεψε το τσουβάλι με τις λίρες. Τώρα η διαφήμιση δείχνει ευτυχισμένα πρόσωπα καθώς αποκτούν τα (υλικά) αγαθά των ονείρων τους. Τα υλικά αγαθά φέρονται να εξασφαλίζουν το ύψιστο ψυχικό αγαθό: την ευτυχία. Για αυτό τα πρόσωπα των διαφημίσεων

που κατορθώνουν –επιτέλους!– να εξασφαλίσουν εκείνο το «καταπληκτικό δάνειο» του χρηματοπιστωτικού οργανισμού είναι τρισ-ευτυχισμένα. Για σκεφτείτε, πόσες άλλες μικρές ευτυχίες θα εξαγοράσουν με αυτό!

[Παρένθεση: τα δάνεια.

Κάποιος δανείζεται τα χρήματά σου –ή μια οποιαδήποτε αξία– και μετά (σ)τα πουλά ακριβότερα. Αν αυτός ο κάποιος είναι ένας ιδιώτης ή μια ομάδα ιδιωτών που δρουν μόνοι τους, δηλαδή ανοργάνωτα *χωρίς λογοδοσία στο κράτος*, ονομάζεται τοκογλύφος ή κύκλωμα τοκογλύφων ή ακόμα και εκβιαστών. Αν αυτός ο κάποιος οργανωθεί φτιάχνοντας το ίδιο μαγαζί *υπό την προστασία του κράτους*, και με λογοδοσία προς αυτό, τότε ονομάζεται τράπεζα! Άλλωστε, το ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο απαγορεύει «σε άτομα ή σε επιχειρήσεις που δεν αποτελούν πιστωτικά ιδρύματα [την] κατ' επάγγελμα αποδοχή καταθέσεων χρημάτων ή άλλων αξιών από το κοινό, καθώς και [την] κατ' επάγγελμα χορήγηση δανείων»¹⁶.

Θεωρητικά, η θεσμοθέτηση αυτής της διαδικασίας προϋποθέτει την ύπαρξη και την αποδοχή ορισμένων κανόνων λειτουργίας. Η λογοδοσία στο κράτος σημαίνει ότι αυτό ελέγχει την τράπεζα ως προς τον σεβασμό των κανόνων και ρυθμίζει τις βασικές λειτουργίες της. Διαφορετικά, θα είχαμε τους τοκογλύφους. Είναι όμως έτσι τα πράγματα; Για να δούμε τι είδους εποπτεία ασκεί το κράτος στις τράπεζες. Για παράδειγμα, σημαντικές χρεώσεις των τραπεζών προς τους πελάτες τους είναι αδικαιολόγητες και καταχρηστικές, ειδικά κατά τις τελευταίες δύο δεκαετίες όπου πληρώνουμε για υπηρεσίες που ήταν παλαιότερα δωρεάν. Μάλιστα, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε 14 τέτοιες χρεώσεις ως καταχρηστικές¹⁷. Από την άλλη, τα επιτόκια καταθέσεων είναι εξαιρετικά μειωμένα, έως ανύπαρκτα: από 0%(!) ως 1%

16. Άρθρο 4 §1 του νόμου 2076/1992. Βλ. και τον νόμο 3601/2007, που αποτελεί κωδικοποίηση του προηγούμενου.

17. Αποφάσεις 711/2007 και 961/2007. Μάλιστα, υπάρχει και η τελεσίδικη απόφαση του Εφετείου Αθηνών (3499/2008), που αφορά αγωγή της ένωσης καταναλωτών Ε.Κ.ΠΟΙ. ΖΩ. εναντίον της Εθνικής Τράπεζας. Οι χρεώσεις αυτές είναι: 1) Αναδρομική επιβάρυνση τόκων σε χρήση πιστωτικής κάρτας με χρέωση από την ημέρα διεξαγωγής της συναλλαγής και όχι από την ημερομηνία εξόφλησης, 2) Χρέωση προμήθειας 1,40 ευρώ για κατάθεση σε λογαριασμό τρίτου, 3) Επιβαλλόμενα έξοδα αδράνειας από 0,60-1 ευρώ μηνιαίως, 4) Κλιμακωτή χρέωση από 3-20 ευρώ σε ανάληψη μετρητών από πιστωτική κάρτα, η οποία δεν αιτιολογεί επαρκώς σε ποια λειτουργικά έξοδα αντιστοιχεί, 5) Υπέρογκη χρέωση για εξέταση αιτήματος δανειοδότησης, 6) Προμήθεια ή έξοδα 50 ευρώ για χορήγηση βεβαίωσης οφειλών για μεταφορά χρέους σε άλλη τράπεζα, 7) Χρέωση τόκων εφ' όλου του κατατεθειμένου σε δεσμευμένο λο-